

Prof. M. Kreutz

2

Recenzja rękopisów dr. S. Szymańskiego

W przesłanej mi do recenzji paczce dokumentów dr. Szymańskiego znajduje się 17 rozpraw naukowych i 2 zbiory luźnych pomysłów, częściowo uzupełnień rozpraw, a częściowo odrębnych. W rękopisach nie znalazłem żadnych dat, tak że chronologii ich powstanie ustalić nie mogłem, ponumerowałem je tylko od 1–19 i ułożyłem w grupy związane tematycznie.

Grupa I. Rozprawy psychologiczne

1. *Das Bedürfnis als Seelenmotor*. (Potrzeba jako motor duchowy. Nr 1). Autor kontynuuje swe ogłoszone drukiem badania na temat potrzeb, do których jednak nie nawiązuje, przedstawia ich sposób działania, główne właściwości i podział na 2 grupy, rozróżnione na a) potrzeby życia realnego, jak fizjologiczne, obronne, społeczne itd. oraz na b) potrzeby życia idealnego, jak religijne, intelektualne itd. Str. 90 + wiele dodatkowych.
2. *Die Klassifikation der Gefühle*. (Klasyfikacja uczuć. Nr 18). Autor, opierając się na związku uczuć z potrzebami, których rodzaje przedstawia jak w rozprawie pod 1., wyróżnia 5 klas uczuć, mianowicie: uczucia braku, poznawcze, wolicjonalne, uczucie spełnienia i uczucie niezaspokojonych potrzeb. Podobną zasadę podziału znajdujemy u [słowo nieczytelne], o którym jednak autor nie wspomina, omawiając obszernie poszczególne rodzaje uczuć. Stron 123.
3. *Über das aesthetische Sehen und die inneren Visionen. Ein Beitrag zur Psychologie der aesthetischen Gefühle*. (O estetycznym widzeniu i o wizjach wewnętrznych. Przyczynek do psychologii uczuć estetycznych. Nr 12). Autor wychodzi od stwierdzenia, że „przeżycie estetyczne jest nastrojem ponadświatowym” i w tym stylu analizuje te przeżycia, w skład których wchodzi według niego także wizje wewnętrzne. Str. 18 + wiele dodatkowych.
4. *Über die Formen der Gesichtsvorstellungen*. (O formie przedstawień wzrokowych. Nr 9). Autor twierdzi, że od potrzeb zależy nie tylko, na co patrzymy, ale i to, jak my widzimy, mianowicie jasność, wyrazistość, jakość linii itp. właściwości formy przedstawień wzrokowych. Str. 36 + liczne dodatkowe.
5. *Ein Denkgesetz*. (Prawo myślenia. Nr 17). Rozważając problem, dlaczego ruchy sensowne realizują odnośne myśli, dochodzi do wniosku, że jest to skutkiem zgodności zasad ruchu i zasad myślenia. Zasady te, jak zasady celu, dwubiegunowości itd., razem 22, szeroko omawia w odniesieniu do ruchów i do myślenia, dochodząc do paralelizmu psychofizycznego. Str. 113.
Dodatek do tej rozprawy traktuje o trzech formach myślenia, mianowicie o 1) myśleniu przez pojęcia – słowa, 2) przez obrazy i 3) przez działania motoryczne.

II Grupa. Rozprawy o świadomości

6. *Was ist Bewusstsein?* (Co to jest świadomość? Nr 14). Po dłuższych wywodach uważa autor, że świadomość jest to wewnętrzny proces unaocznienia latentnej (ukrytej) wiedzy. Przez latentną rozumie wiedzę nieświadomą. Rękopis wydaje się niedokończony.

Str. 31 niepełnych + wiele kartek różnego formatu i różnej treści

7. *Über die Veranschaulichung des unanschaulichen Wissens.* (O unaocznieniu wiedzy nienaocznnej. Nr 15). Autor omawia różne sposoby unaocznienia, jak myślenie w symbolach, tworzonych na podstawie podobieństw, styczności w czasie i przestrzeni, związków przyczynowych itd. oraz znaczenia unaocznienia dla myślenia.

Str. 19 + dodatkowe

8. *Über die vier Wissenschaften.* (O czterech rodzajach wiedzy. Nr 6). Autor rozróżnia 1) wiedzę latentną, tj. nieświadomą, 2) świadomą, nienaoczną, uczuciowo obojętną, 3) świadomą, nienaoczną, związaną z uczuciem, 4) świadomą, naoczną. Obszernie zajmuje się zwłaszcza pierwszym rodzajem wiedzy i podaje szereg przykładów.

Str. 41 + dodatki

9. *Ein Beitrag zur Kenntnis des latenten Psychismus.* (Przyczynek do poznania latentnego psychizmu. Nr 11). Omawiając zjawiska psychiczne nieświadome, autor stara się zbadać przyczyny błędów w pisaniu na podstawie pewnej ilości przykładów. Jako przyczyny podaje 1) myśl o innym słowie niż to, które się właśnie pisze, 2) cele uboczne, np. chęć ukończenia pracy, 3) wizje wewnętrzne itd. Przy końcu zwraca uwagę na pewne właściwości snów. Str. 47 + dodatkowe

III. Grupa. Rozprawy o tworzeniu przedmiotów

10. *Die Konstituierung der Gegenstände der Sinneserkenntnis.* (Tworzenie przedmiotów poznania zmysłowego. Nr 13). Rozprawa dotyczy sposobów poznawania świata zewnętrznego. Autor omawia spostrzeżenia wzrokowe i ich najważniejsze rodzaje, następnie przedstawienia, pojęcia i unaocznienia wiedzy nienaocznnej. Pisane rozwlekłe, zawiera wiele powiedzeń banalnych, np. że o zmroku nie widzimy barw itp. Str. 204 + dodatkowe

11. *Über die allgemeinen Gegenstände.* (O przedmiotach ogólnych. Nr 16). Autor podaje definicję przedmiotów ogólnych, to jest pomyślanych tylko przedmiotów pojęć. Nazywa je przedmiotami, bo są one czymś obcym w stosunku do jaźni i mają wpływ na przebieg życia wewnętrznego. Następnie omawia myślenie o tych przedmiotach, porównuje świat uniwersaliów ze światem zmysłowym, opisuje ideały jako najwyższą kategorię przedmiotów ogólnych i stwierdza immanencję przedmiotów nienaocznnych.

Str. 59 + dodatkowe

IV Grupa. Rozprawy o idealizmie i fideizmie

12. *Das metemempirische Denken.* (Myślenie pozaempiryczne. Nr 2). Rozprawa składa się z kilku części. W części wstępnej autor odróżnia myślenie empiryczne, tj. dotyczące

danych doświadczenia, od myślenia pozaempirycznego, zajmującego się sprawami wychodzącymi poza doświadczenie i niesprawdzalnymi w doświadczeniu, jak problemami religijnymi, metafizycznymi itd. W dalszych częściach omawia myślenie empiryczne i jego właściwości, następnie rozpatruje założenia gnozeologiczne i formalno-logiczne cechy myślenia pozaempirycznego. Rozprawę kończy uwagami o wartości życiowej myślenia pozaempirycznego i jego znaczeniu także dla ludzi, nie posiadających odnośnych dyspozycji. Str. 247 + dodatkowe

13. *Der empirische Idealismus*. (Empiryczny idealizm. Nr 19). Autor odróżnia świat zmysłowo spostrzegany i świat konceptualny – częściowo zgodny z przyrodą, a częściowo z nią sprzeczny – i omawia wzajemne oddziaływanie tych światów na siebie. Str. 74 + dodatkowe
14. *Die metaphysische Welt – in uns*. (Świat metafizyczny – w nas. Nr 10). Autor wprowadza pojęcie świata metafizycznego jako wytworu świadomości metafizycznej, różnej od świadomości wrazeniowej i omawia jego znaczenie dla nas. Str. 78 + dodatkowe
15. *Umriss der Psychologie des religiösen Bewusstseins*. (Zarys psychologii świadomości religijnej. Nr 3). Autor omawia przyczyny, wywołujące świadomość religijną, jak obawę, strach przed śmiercią i nieszczęściem, przed czymś tajemniczym, nieznanym, następnie względy estetyczne, moralne itd. Str. 59 + dodatkowe
16. *Die zwei Grundtypen des religiösen Bewusstseins*. (Dwa główne typy świadomości religijnej. Nr 4). Autor odróżnia a) umysły skierowane nie na poznanie, lecz na wartościowanie, wierzący bez dowodów, gdyż potrzebują poparcia, pomocy i b) umysły skierowane na badanie, szukający prawdy, dobrze uzasadnionej – religijni empirycy. Str. 101 + dodatkowe
17. *Die Ideale und ihr Lebenswert*. (Ideały i ich wartość życiowa. Nr 7). Po określeniu ideałów jako przedmiotów ogólnych podaje autor podział ich na 4 klasy, omawia ich genezę i wartość życiową. W dodatku omawia wartość życiową myślenia pozaempirycznego i dodatek ten miał być końcowym rozdziałem rozprawy Nr 2.
18. i 19. Dwa zbiory kartek różnego formatu, nieponumerowanych, nieuporządkowanych, zawierających luźne uwagi, uzupełnienia oraz materiały i plany dalszych rozpraw. Jest ich razem ponad 100 str. Nr 5 i 8.

Uwagi ogólne. Wszystkie rękopisy są pisane ołówkiem i mimo wielu kreśleń i zmian są na ogół łatwo czytelne. Wartość naukowa nie wydaje się duża. W rozprawach psychologicznych uderza brak metody – autor nie przeprowadzał żadnych badań eksperymentalnych, nie rozsyłał kwestionariuszy, nie zbierał systematycznie obserwacji, lecz opierał się na potocznej znajomości życia i na domysłach. Jego definicje, rozróżnienia, podziały byłyby cenne, gdyby prowadziły do jakichś badań empirycznych – bez tego są tylko dowolną spekulacją.

W pracach treści raczej filozoficznej zwraca uwagę nieuwzględnienie literatury przedmiotu. Autor jednak prosi o wybaczenie tego braku (p. rozprawa 14), gdyż pisał te rozprawy w wyjątkowo niekorzystnych, powojennych warunkach, gdy nie miał nawet najskromniejszej biblioteki naukowej, do której mógłby sięgnąć. W wielu miejscach jego rozpraw można zauważyć jego znaczne odczytanie w literaturze filozoficznej, teologicznej i pięknej, najmniej wzmianek o pracach psychologicznych. Jednakże filozoficzne rozważania autora grzeszą powierzchownością. Autor nie definiuje dokładnie używanych terminów, nie precyzuje swoich twierdzeń i niewiele się troszczy o wystarczające ich uzasadnienie. Żadnych nowych,

dotychczas nieznaną koncepcję nie wprowadza i jego rozważania wcale nie posuwają naszej wiedzy naprzód. Obrony idealizmu i fideizmu próbowało już wielu filozofów z takim samym, jak nasz autor, negatywnym skutkiem.

W końcu[?] dodam, że wszystkie rozprawy są pisane w języku niemieckim i styl pracy, sposób myślenia, zupełny brak nawiązania do polskiej myśli naukowej świadczą o przynależności ich do kultury niemieckiej.

Warszawa, 12 VI 1963

Prof. Dr Mieczysław Kreutz

W-wa, ul. Nowowiejska 22 m. 4